

Петрик жив з татком та з мамою в панській економії. Петриків татко був у економії за корівника, а мама за доярку.

Була в Петрика старшенька сестричка Палазя. Хоча їй минув лише десятий рік, та вона вже ходила в економію на поденщину. Влітку садила та полола панські городи, за що їй пан платив по злоту за день, а працювала Палазя з досвіта аж до смерку.

Взимку Палазя пряла на пана — по гривенику в день. Петрик дуже любив Палазю, бо меншенького вона його гляділа і дуже хороші пасочки з піску йому робила.

А як піросла Палазя — пішла на поденщину, і не було коли їй із Петриком бавитися.

Батько й мати день у день у роботі та в клопотах, Палазя на поденщині, і Петрик ріс сам, і доріс аж до того часу, коли йому вже стукнуло сім років, пішов восьмий.

З телятками Петрик бавився. Піде до теляток у пастівник, підійде до котрогось із них, чухає йому лоба, шию, черевце... А як телятко, задравши хвоста, піде вистрибом по пастівнику, Петрик і собі за ним, наввипередки — хто кого. Телятка любили Петрика, не полохалися його, а навпаки, тільки-но Петрик у пастівник — телятка всі до нього, щоб чухав...

Татко, та й мама, побачать було Петрика між телятами та й кажуть:

— Дивись, щоб бариня тебе серед телят не застукала, а то гриматиме.

— А я втечу! — одказував Петрик.

— Тяжко від панів утекти! — зітхав батько.

Не було з ким Петрикові в економії бавитися, бо крім Петрикового батька, що був великим майстром за коровами доглядати, пан не дозволяв нікому з наймитів жити в економії з родиною.

Із дітей були тільки паненята, а до паненят Петрикові було зась — і пан, і особливо бариня не дозволяли своїм дітям гуляти з Петриком, а Петрика і до ганку панських горниць не підпускали.

Бариня говорила паненятам:

— Він — мужик! Він — вам не рівня!

А як Петрик було скаже батькові:

— І чого ото мені в панський садок не можна? І до паничів не підпускають? Чого? Ніби я який?

Батько посміхався:

— Ти, Петрику, отакій, а вони, паничі, отакі! І що ти в них путнього знайшов? Щоб ото тебе там штурляли? Краще з телятками грайся, телятка веселіші...

Грався Петрик із телятками, та дуже вже йому хотілося в панському садку погуляти.

А садок, ой же ж і садок у пана був! Великий-великий, увесь височенними липами обсаджений. Петрик гадав, що за день навряд чи той садок обійти можна,— такий він був великий... Та й справді, хіба

близенький світ, як од самісінького бугра та аж униз отуди, аж до ставка, садок перетинала довжелезна яворова алея, доріжки піском посилені... По один бік алеї — яблуні, по другий — груші, трохи ніби нагору, ліворуч, вишник, ближче до ставка — сливник... А за ставком — ягідники: там і порічки, і чорна смородина, і малина, і агрус, і полуниці... Праворуч понад садком текла невеличка річечка, а понад річкою панські городи... Там Палазя цілими днями свою молоденьку спину гнула.

А в ставку риби тої, риби! І коропи, і карасі, і лини...

Та не дозволяв пан нікому навіть з маленькою вудочкою над ставком посидіти...

Купатися навіть в тому ставку не дозволялося.

Ото хіба в річечці, там, де вона з саду на леваду вибігає,— там можна було літньої пори у річечці похлюпатися, там було дуже мілко, по коліна та й уже... Ні тобі поплавати, ні тобі як слід у воді поборюкатися.

Сердитий пан був, а бариня ще сердитіша...

Як прийде було в корівник,— все на батька Петрикового та на матір гримає: і те їй не так, і те не так...

Влітку бариня ходила з червоною парасолькою од сонця, і як тільки було входить у корівник, зразу до Петрикового батька:

— Михайле! Резеда прив'язана?

— Прив'язана, пані!

— Не одірветься?

— Не одірветься, пані! Кріпко прив'язана.

Резеда — так звали одну корову. Дуже вона чогось барині не любила. Особливо, коли на барині було щось червоне. Як побачить було Резеда бариню без червоного, зразу сердито реве й гребе землю передньою ногою, а як на барині щось червоне, рветься, аж ясла тріщать, щоб бариню на роги вхопити...

Бариня Резеди дуже боялася.

2

Одного разу, ясного літнього дня, Петрик пішов на панські городи до Палазі. Він знав, що через садову хвіртку біля колодязя його туди не впускають,— там завжди сидів старий дід сторож, який слідкував за тими, хто пішов на городи. Всіх робітників городніх дід знав і чужих нікого не впускав.

Петрик перехитрив діда: він пішов понад річечкою і там, де огорожа спускалася до річки, перейшов на город по воді. Пригнувся і бережком понад капустами прибіг до Палазі.

— Звідки ти тут узявся? — перелякалася Палазя.— Тікай звідси, бо як побачить бариня, перепаде і тобі, й мені.

— Нікого вдома нема, я засумував, от і прибіг! Не боюся я барині! — відповів Петрик.

— Іди, іди додому! Мама прийдуть, тебе нема, хвилюватимуться, шукатимуть... Біжи додому!

А Петрикові дуже кортіло по садку побігати, на ставок подивитися... Удаючи, ніби він пішов додому, Петрик понад річкою побіг, низенько прихиляючись, до ставка.

Добіг до ставка, звернув ліворуч і вискочив на доріжку. Тільки-но хотів у малинник шмигнути, щоб малинником до купальні продертися, аж ось:

— Ти куди?! Ти куди, я тебе питаю?

— Я до Палазі! Та от заблукав...

— До якої Палазі? Ти до малини, а не до Палазі,— хапаючи Петрика за руку, заверещав Едик, панський синок, за Петрика старший: йому вже було 10 років.

— Не бачив я вашої малини?! — рвонувся од Едика Петрик.— Пустіть!

— Ось я тебе пущу! До мамі! Вона тобі дасть малини! — тягне Едик Петрика за руку. А другою рукою ще й за вухо його вхопив.

— Пустіть! — крикнув Петрик. — А то...

— Що "а то"? До мамі, я тобі кажу, а то за вухо поволочу!

Петрик рвонувся, не пускає панич.

Тоді Петрик кинувся вперед, підставив паничеві ногу і вдарив його головою в груди. Панич так і покотився в малинник! Та як закричить, та як зареве! На весь садок!

Петрик ускочив у малину, малинником до річки, понад річкою і додому, в корівник.

На паничів крик і плач прибіг пан, прибігла бариня, позбігалися геть-чисто всі пани та паненята.

Ревів панич тонко, верещала бариня люто, і розмахувала кулаками, і підскакував пан високо.

Ой, буде Петрикові! Ой, буде!

З

Надвечір пригнав Петриків батько панську череду додому, Петрикова мати мила дійниці, готувалася доїти корови.

Але ось летить до корівника розгнівана бариня.

— Де ваш шибеник? Я йому...— аж засапалася бариня, що навіть не в силах була вимовити, що саме "я йому..."

Та Петрикові батьки вже знали, що трапилося в садку, і чекали, чим усе скінчиться...

А Петрик заховався. Він знав, що бариня набіжить, що лаятиме батька, нахвалятиметься на матір, а його, як він не сховається,— люто покарає.

Лементувала бариня, лютувала, ногами тупотіла, аж корови ремигати перестали.

Ущухнувши трохи, бариня сердито запитала (про це вона навіть у гніві не забувала):

— Резеда прив'язана?

— Так! — похмуро відповів батько.

У цей час як зареве Резеда, як крутонеться в своєму стійлі — і до барині. Бариня в крик та тікати. Спотикнулася, впала. Петриків батько схопив Резеду за роги і затримав, не дав їй підняти бариню на роги.

— Прив'язана? — кинула лютий погляд на Петрикового батька.

— Сам прив'язував,— сказав батько.— Вона в серці налигача перервала.

Побігла люта бариня додому.

А батько таки справді прив'язав Резеду, а то Петрик навмисне заховався в яслах і одв'язав корову. Сидів собі в яслах та посміхався:

— От я тобі, мовляв, покажу шибеника!..

Давно це було, ще перед революцією.

Зустрів я Петрика в 1929 році... Чорновусий, високий і ставний, він організовував на місці колишньої панської економії колгосп.

Отоді він мені й розповів, як Резеда барині не любила.

— Нема вже Резеди,— додав Петро Іванович.— А онучка її є, теж Резеда, тільки не панська, а колгоспна.

— А бариню любить?

— Не перевіряв! Нема на кому перевірити: барині тепер нема! Колгоспників любить — корова лагідна!